

De vorming van Texel

door W. K. Westwijze, Eindhoven, met een foto van Dr. D. R. Kreger en tekeningen van de schrijver.

Als we met de boot op weg zijn van Den Helder naar Oudeschild is een van de eerste dingen die ons van Texel opvalt een hoogte midden in het eiland. Dit is 't Bergje bij Den Burg, geen restant van een vroeger duin, maar een deel van de oude pleistocene kern van het eiland Texel. Om de Waddenzee treffen we drie van zulke oude, uit de ijstijd stammende kernen aan, n.l. die van Texel, van Wieringen en van het Gaasterland. Die kernen hebben waarschijnlijk wel een belangrijke rol gespeeld toen na de ijstijd de Nederlandse duinen zich vormden, vooral die van Texel als steunpunt voor de schoorwal die het haf afsloot waarachter zich door aanslibbing en veenvorming de Hollandse bodem vormde. Deze schoorwal liep waarschijnlijk door tot aan het Vlie. Eerst in historische tijd is Texel door de vorming, eerst van het Marsdiep, later van het Eyerlandse Gat tot een eiland geworden.

Dit eiland had oorspronkelijk een geheel andere vorm dan tegenwoordig. De oude pleistocene kern bestaat slechts ongeveer een derde van het eiland en heeft een langwerpige vorm met de lange as in de richting Z.W. - N.O., ongeveer van Den Hoorn naar Oosterend. Als we in zuidelijke richting naar Den Hoorn fietsen merken we op dat we een zeer flauwe helling oprijden. Direct zuidelijk van Den Hoorn gaat het steil naar beneden. Hier hebben we te doen met een vroegere, z.g. fossiele

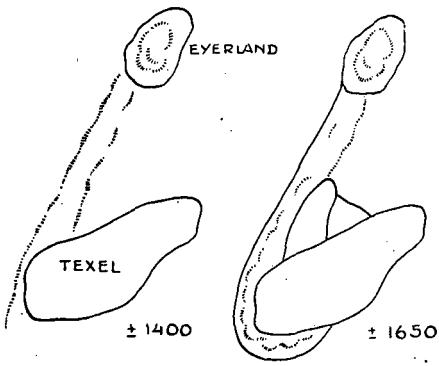
kliftkust. De pleistocene kern werd hier door de getijstroom aangevreten. Het eiland blijkt dus naderhand naar het Zuiden te zijn aangegroeid. Dit is een algemeen verschijnsel bij de zeegaten tussen de waddeneilanden: periodieke aanspoeling van zandbanken. Als we weten dat de vloedstroom van het Zuiden uit langs onze kust trekt is het ook wel enigszins te begrijpen hoe dit in zijn werk gaat. In de buitendelta van de zeegaten vinden we een aantal zandbanken, waartussen geulen. Doordat de vloed van het Zuiden uit opkomt zal door de zuidelijke geul wat meer water naar het achterliggende bekken, hier de Waddenzee, stromen dan door de meer noordelijk gelegene waar het verhang iets minder groot is. Bij het leegstromen van het waterbekken weer hetzelfde geval, omdat ook de eb uit het Zuiden komt. Het verhang in de zuidelijke geul is weer het grootst, dus weer treedt hier meer stroom, dus meer uitschuring op. De noordelijke geul krijgt dus minder betekenis dan de andere. Door de langs onze kust naar het Noorden trekkende zandbanken worden de zeearmen als het ware naar het noorden gedrukt, waardoor het noordelijke gat tenslotte verdwijnt en er in het zuiden een nieuw gevormd wordt. Dan is er een zandbank aan het eiland vastgegroeid, verheeld, zoals dat genoemd wordt. Het van deze zandbank door de overheersende Z.W. winden in de richting van het eiland waaiende zand geeft kans op duinvorming, waarbij ev. de mens de helpende hand kan bieden door het plaatsen van windschermen. Na het verhelen van de Onrust in 1914 zijn 3 van zulke duinenrijen gevormd. Tussen de eerste en de vroegere kust bleef een met de zee in verbinding staande geul open, de Mok, die voor militaire doeleinden is open gehouden. De geul tussen de eerste en de tweede duinenrij echter is van de zee afgesloten geraakt, en is nu het natuurmonument de Geul. De laatste duinenrij heeft een nieuwe geul afgesneden, die nu de Buitengeul heet. Op de stafkaart van 1920 is deze nog niet te vinden. Daarbuiten had zich op de Z.W. punt van de Onrust een duintje gevormd, dat echter in 1940 door een stormvloed is weggeslagen.

Bij het verhelen van een zandbank neemt de zuidelijke arm in betekenis toe, waardoor bij het voorliggende eiland de uitschuring toeneemt. Dit kunnen we waarnemen aan de Noordpunt van Texel. Na het aanspoelen van de Vliehors bij Vlieland is de stroming hier zo sterk geworden dat afslag plaats vindt. Als in de loop van de jaren door het opdringen van nieuwe zandmassa's uit het Zuiden de geulen zich in noordelijke richting verplaatsen moeten we verwachten dat deze afslag ophoudt, terwijl tegelijkertijd de Vliehors kleiner wordt. Tot weer een nieuwe zandbank aan de Vliehors verheelt. Maar zo ver zal het misschien nooit komen, want er schijnen plannen te bestaan om Texel en Vlieland door een dijk te verbinden. Aan de zeezijde van deze dijk vullen de geulen dan geleidelijk op en ontstaan duinen, aan de waddenkant vindt aanslibbing plaats, en kunnen dan op de duur nieuwe polders worden ingedijkt.

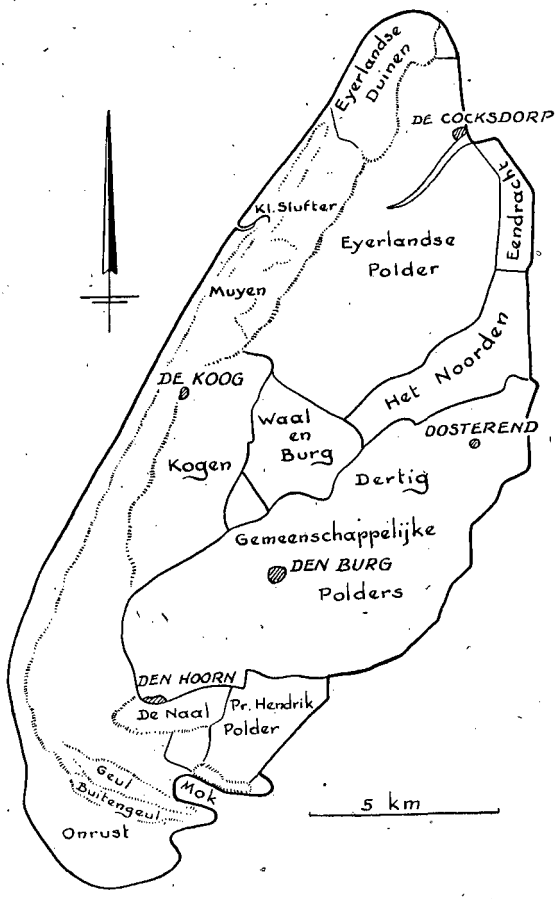
Maar laten we terugkeren tot de vorming van het tegenwoordige Texel. We hebben gezien dat door het aanspoelen van zandbanken het vroegere eiland zich naar het Zuiden heeft uitgebreid. Veel belangrijker nog is geweest de uitbreiding in noordelijke richting. Langs de zeekant van de oude pleistocene kern liep een strandwal in de richting van Vlieland. Op de Noord-punt van deze strandwal waren aanzienlijke duinen ontstaan, de Eyerlandse duinen. In het midden was deze strandwal laag, en dreigde door een geul, waarvan de Roggesloot en de resten van de Grote Slufter nog de overblijfselen zijn, van het eigenlijke Texel te worden gescheiden. In 1629-'30 heeft men dit gevaar bezworen door het aanleggen van een stuifdijk van de reeds tussen de strandwal en de pleistocene kern ingedijkte kogen naar de Eyerlandse duinen. Deze dijk heeft door het opgestoven zand een aanzienlijke hoogte bereikt. Ten Oosten van deze dijk zijn toen achtereenvolgens een aantal polders ingedijkt, waarvan de Eyerlandse polder verreweg de grootste is. Hiermee had het eiland ongeveer zijn tegenwoordige vorm verkregen.

Echter ook naar de zeezijde van de dijk groeide het eiland. Vóór de stuifdijk vormde zich een nieuwe duinenrij die een grote primaire strandvlakte, de Sluftervlakte, afsloot. Niet geheel, want door de beide slufters, de Grote en de Kleine, stond deze vlakte nog in verbinding met de zee. De Grote Slufter is in 1855 door een stuifdyk gedicht, terwijl op het ogenblik de Kleine Slufter bezig is dicht te waaien, zodat de zee nog slechts bij zeer hoog water toegang heeft tot de Sluftervlakte.

Hoe het eiland naar het Westen groeit is zeer mooi waar te nemen bij de Muyen. Door het telkens ontstaan van een nieuwe duinenrij zijn er 4 strandvlakten van de zee afgesneden, van het Oosten naar het Westen gaande achtereenvolgens de Muyvlakte, de Binnenmuy met zijn lepelaarskolonie, de Buitenmuy, terwijl na 1925 de buitenste Muy is ontstaan. In het artikel over de plantensociologie wordt nader op de geschiedenis van de Muyen en de Sluftervlakte ingegaan.

Tot slot is het aardig er op te wijzen hoe mooi aan de hand van de stafkaart de vorming van het eiland kan worden gereconstrueerd. De nieuwe polders hebben n.l. een veel regelmatiger verkaveling dan de oudere. Ook uit de vorm van de dijken kan worden opgemaakt welke het laatst zijn ingepolderd. Denken we zo achtereen-

volgens de nieuwere polders weg, in het N. dus resp. de Eendracht, Het Noorden, de Eyerlandse Polder, Waal-en-Burg, Burger Nieuwland en de kogen (het op de stafkaart aangegeven poldertje De Volharding bestaat niet meer want het is in de laatste jaren door de sterke stroming weggeslagen), in het Z. de Prins Hendrik Polder, Hoorner Nieuwland, De Kuil, en De Naal, en denken we ook de duinen weg, dan houden we de oude pleistocene kern, geheten de Dertig Gemeenschappelijke Polders, over, die op de kaart ook direct kenbaar is aan de typische onregelmatige verkaveling !

